

ran Zelič, ki odločitev za gradnjo hotela pripisuje bližini železniške postaje. Tako naj bi že sama lokacija poskrbela za reden dotok utrujenih, lačnih in žejnih gostov. Poleg tega avtor poudari, da je bila Sevnica že v drugi polovici 19. stoletja znan turistični kraj, ki je v poletnih mesecih gostil med 300 do 400 letoviščarjev. Hotel je od svoje dograditve leta 1906 zamenjal več lastnikov in ves čas prehajal v roke različnih najemnikov. Po razpadu avstro-ogrske monarhije je hotel kupil Karel Županc in ga kot zaveden narodnjak poimenoval Hotel Triglav. Vendar niti on niti njegova hči nista hotela upravljala sama, temveč sta ga oddajala v najem. Zelič navaja, da je bil med obema svetovnjima vojnama hotel steber družabnega življenja v Sevnici in zbirališče tamkajšnjih slovenskih društev in organizacij. Čeprav je hotel konec druge svetovne vojne dočkal minimalno poškodovan, pa je bil nekaj dni po osvoboditvi Sevnice skupaj z železniško postajo in bližnjo restavracijo porušen med močnimi eksplozijami v vseh treh stavbah uskladiščene vojaške municije.

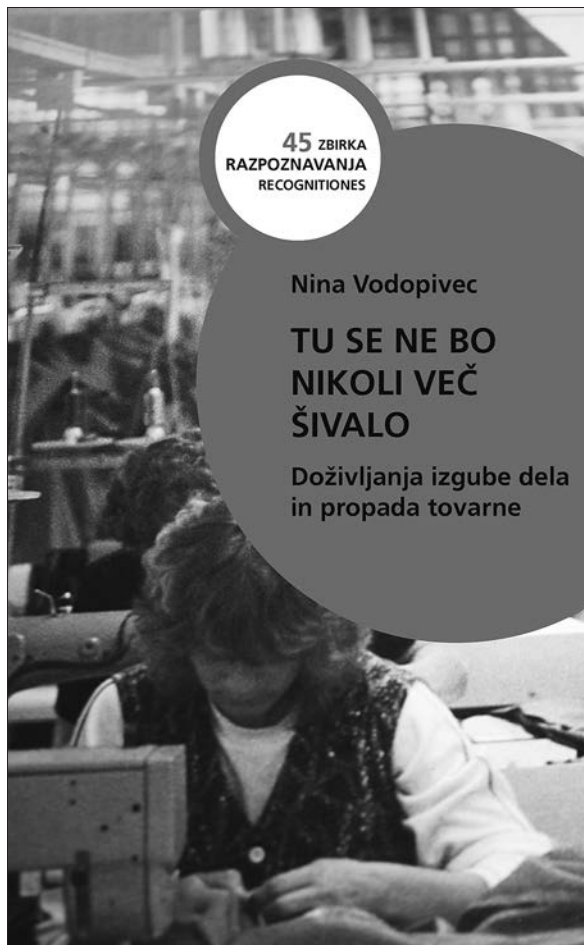
Knjiga je opremljena s številnim, dobro dokumentiranim fotografskim gradivom, tako s fotografijami vseh po objavljenih receptih pripravljenih jedi kot s fotografijami iz zgodovine hotela do ruševin, ki so ostale za njim. Na zaključku knjige je poleg kratkih podatkov o ohranjenem zvezku tudi podatek, da je originalna Kuhinjska knjiga za Hotel Triglav z vsemi recepti in zapisi dostopna v digitalni obliki preko objavljene spletne povezave.⁵

Ljudmila Bezlaj Krevcl

Nina Vodopivec: Tu se ne bo nikoli več šivalo. Doživljanje izgube dela in propada tovarne. Ljubljana: INZ, 2021, 307 strani.

Na prvi pogled ima morda najnovejša monografija Nine Vodopivec malo opraviti s krajevno zgodovino, a hitro se lahko prepričamo o nasprotnem. Knjiga, v kateri se stekajo zlasti antropološke, (ustno)zgodovinske in socio-ekonomske paradigme opazovanja nedavne preteklosti, tematizira delavke nekdanje tekstilne tovarne Mura. Posamezne aspekte njihovega položaja avtorica pomenljivo umešča med relevantne mednarodne študije, hkrati pa se zaveda strukturnih posebnosti slovenskega prostora. Njena raziskovalna pozornost se identificira z novimi pristopi na področju delavskih študij, ki jih ne zanimajo zgolj tradicionalna ukvarjanja, kot denimo dinamika delavskega gibanja, socialnih struktur delavstva ali delovnih pogojev delavk in delavcev. Nove študije dela (*new labo-*

Nina Vodopivec

**TU SE NE BO
NIKOLI VEČ
ŠIVALO**

Doživljanja izgube dela
in propada tovarne

ur studies) usmerjajo pozornost na interdisciplinarno obravnavo delavstva, širijo opazovališče zunaj delovnih mest v njihovo zasebno in intimno sfero ter ne nazadnje v območje skupnosti, kjer delavstvo živi in deluje. In ravno na tej točki ne moremo mimo močnega pečata, ki sta ga tako obstoj kot tudi večletno propadanje tovarne Mura pustile na Murski Soboti s širšo okolico in njenem prebivalstvu.

Tovarna oblačil in perila Mura, ki je po koncu druge svetovne vojne nastala iz privatnih šivalnic, je omogočala znaten porast delovnih mest v regiji; zaposlitve niso narasle zgolj v proizvodnem obratu in na upravnem delovišču tovarne, ampak v številnih drugih gospodarskih vejah, vzporedno vezanih na produkcijo, distribucijo in storitvene dejavnosti. Gradila je stanovanja v Murski Soboti in vzpostavila nove kapilare lokalnega potniškega prometa v pretežno ruralnem okolju. Stipendirala je mlade upe, podčrtala številne kulturne in športne dogodke. Po Sloveniji in na Hrvaškem je – podobno kot številna večja podjetja v dobi socializma – gradila počitniške hišice in tako omogočala delavcem in njihovim družinam nove spoznavne vtise in kulturne izkušnje. Gospodarsko marginalizirano pomursko območje je s svojo prepoznavno modno konfekcijo postavila na evropski zemljevid in širše. Iz naštetega se izrisuje

⁵ <https://zac.si/2021/09/12/kuhinjska-knjiga/>

dejstvo, da je obstoj Mure izdatno določal družbene odnose in medosebna razmerja, močno je sooblikoval identiteto, akumuliral strokovno znanje in spodbujal delovno kreativnost več generacij Pomurcev. Vendar pa knjiga *Tu se ne bo več nikoli šivalo* izpod peresa avtorice, ki se že dobro desetletje ukvarja s tekstilnimi delavkami, ni knjiga o uspehu. Nasprotno, je knjiga o gospodarskem, socialnem in osebnem opustošenju, ki ga je za sabo pustil propad osrednjega gospodarskega podjetja v pomurski regiji.

Nina Vodopivec v svoji knjigi prikaže pomen in vpliv globalizacijskih silnic novega milenija, ki so v resno krizo spravile tekstilno dejavnost v vseh razvitejših državah in jih v veliki meri odrinile na (periferna) območja sveta, kjer se dogaja skrajno izkoriščanje tekstilne delovne sile. Prečeše modele gospodarskih prestrukturiranj v obdobju dolgoletne slovenske tranzicije, ki so vplivali ne le na zaposlovalne politike, delovanje sindikatov, proizvodne procese in plačne standarde, ampak so uvajali tudi nov vrednostni sistem, ki je temeljil na neoliberalističnem načelu samoodgovornosti in se oplajal v diskurzu tržne in politične racionalnosti. Na podlagi časopisnih komentarjev in družbeno-ekonomskih analiz rekonstruira (z marsikaterega vidika sporno) vlogo političnih in gospodarskih elit pri obravnavi postopnega, a zanesljivega padanja gospodarske uspešnosti tovarne od devetdesetih let 20. stoletja dalje pa do njenega dokončnega stečaja v letu 2014. Ti večplastni prikazi tvorijo družbeno-ekonomski kontekst za avtoričin glavni fokus, ki ni iskanje odgovornih za propad tovarne, ampak preučitev družbenih okoliščin in osebnih izkušenj, ki so ga tranzicijski procesi, ekonomska preoblikovanja in končna izguba zaposlitve pustili na delavcih in predvsem delavkah Mure.

Knjiga poskuša posredovati zlasti glasove delavstva, ki so v javnih razpravah ob dolgoletnem izčrpanju Mure le redko prišli do izraza. Postsocialistične tranzicijske izkušnje delavk in delavcev Mure so tako prikazane v luči redefinicije industrijskih strategij, ki so močno poslabšale medosebne odnose na delovnem mestu in tudi zunaj njega, ter socialnih in zdravstvenih politik, ki so v primerjavi z dobo socializma

pogosto delovale sprenevedavo in arogantno. Pri tem ugotavlja visoko stopnjo indiferentnosti vodstvenih kadrov in družbe nasploh do občutenj delavstva, ki je zaradi povečane intenzitete delovnih procesov, naraščajoče medosebne konfliktnosti v tovarni in vedno večje negotovosti glede zaposlitve pogosto zapadalo v stiske in jih utelešalo v patološka bolezenska stanja. Psihofizične posledice težav na delavnem mestu so bile običajno prikazane kot individualne zdravstvene tegobe, nasprotno pa je stroka s področja klinične medicine dela v njih prepoznala strukturne vzorce. Delež in intenziteta tovrstnih težav so se po propadu tovarne še povečali. Nina Vodopivec prav zato poglobljeno opazuje utelešene, afektivne in senzorične izkušnje nekdanjih zaposlenih v Muri in se zavzema za večjo raziskovalno pozornost čustvenih plati pri-povedi, ki imajo sicer v študijah o preteklosti precej obrobno pozicijo. V izrazih sramu, jeze in žalosti pri nekdanjih delavkah in delavcih Mure ne prepozna le izkazov nostalgije po preteklih časih, ampak močan razlagalni potencial, vezan na vrednotenje naraščajoče družbeno-ekonomske neenakosti in odnosov do tovarniškega delavstva, ki so mu sodobne elite zopet namenile drugo-, nemara celo tretjerazredni položaj.

Zaradi metodološkega in konceptualnega zavze-manja za dostojanstveno obravnavo posameznikov lahko Nina Vodopivec in njeni pretanjeni interdisciplinarni analizi delavstva v perspektivi izgube dela pripišemo še kako aktualno humanistično noto in intelektualni pogum. V tem smislu njena knjiga da-leč presega krajevno osredinjeno študijo s posebnim fokusom na »Murašinjah«, ki jih je resda močno de-finiral specifičen prostor in specifične oblike reprezentacije s strani širše družbe. Obenem pa prav s tem tudi utemeljuje velike spoznavne doprinose krajevne zgodovine, saj jasno pokaže, kako se v poglobljeni obravnavi družbenih razmerij gospodarskega obrata v kraju, ki šteje nekaj nad 10.000 prebivalcev, izrisuje ne zgolj lokalne, ampak tudi nacionalne, medna-rodne in vedno bolj globalne dimenzije.

Urška Strle